

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ
ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

XENOPHONTIS
C O M M E N T A R I I

RECOGNOVIT

WALTHER GILBERT

EDITIO STEREOTYPA MINOR

LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI
MDCCCXCV.

LIPSIÆ: TYPIS B. G. TEUBNERI.

His locis depravatas librorum lectiones intactas reliqui:

- I, 2, 33. Post ἐδεικνύτην αὐτῷ ex §. 31 addenda sunt: *δν νομοθέται ὅντες ἔγραψαν, λόγων τέχνην μὴ διδάσκειν.*
- I, 3, 8. 10. Ἀλκιβιάδου | lege Ἀξιόχου (cf. Symp. 4, 12 ss.).
- II, 1, 7. τοὺς ἐγκρατεῖς τούτων | lege τοὺς οὕτω πεπαιδευμένους vel simile.
- II, 1, 24. διέσει | lege διαιτήσει aut διάξεις.
- II, 1, 34. διώκει | lege διήει aut διηγείτο.
- II, 5, 4. ἄξιός ἐστι | lege ἄξιον εἶναι.
- II, 5, 5. ὥσπερ ὅταν . . . τοῦ εὐρόντος | lege ὥσπερ οἰκέτην πονηρόν τις πωλεῖ καὶ ἀποδίδεται τοῦ εὐρόντος.
- II, 8, 5. ὑπαίτιον | lege ὑπαίτιος.
- III, 9, 5. ἀρετῇ | lege σοφίᾳ.
- IV, 1, 2. οἰκίαν | lege οἶκον.

Uncinis huius formae: < . . > inclusi locos per se Xenophonte non indignos.

SUMMARIA.

I. Defenditur Socrates ab utroque accusatorum crimine: ostenditur eum minime contemptorem patriorum deorum fuisse, rerum naturae autem exquirendae studium improbasse (cap. I, 1); probatur Socratem iuvenes non corrupisse, idque inde a §. 9 Polycratis rhetoris criminibus quibusdam allatis et refutatis (cap. I, 2).

II. Demonstratur profuisse potius Socratis exemplum et colloquia:

Sacrificandi precandique ratione et sequenda deorum voluntate eum rectum fuisse deorum cultorem (I, 3, 1—4).

In cibo potu venere temperantiam eum et ipsum secutum esse et aliis commendasse (I, 3, 5 ss.). [Deos esse atque hominibus consulere demonstrat Socrates I, 4.] Temperantiam oratione commendat Socrates (I, 5). Antiphontem sophistam obicientem sibi victum habitumque tenuem [et gratis docendi consuetudinem] refellit (I, 6). <Quomodo Socrates ab iacrantia averterit homines I, 7.> Socratis de voluptate et temperantia cum Aristippo Cyrenaeo disputatio, qua ostenditur temperantia tantum et perferendis laboribus homines ad imperandum aptos et ab aliorum insidiis tutos fieri, atque eos famem sitim labores cetera propter fructum libenter perferre; adiungitur Prodicī de Hercule pubescente fabula (II, 1).

Lamprocle[m] filium matri iratum placat et pietatis causas docet (II, 2). Fratres invicem sibi iratos placat, concordiam commendans (II, 3). De amicitiae pretio (II, 4). Explorare se quemque, quanti ab amicis aestimari possit, et ut magni aestimetur elaborare debere (II, 5). De amicis cum deligendis tum conciliandis (II, 6).

SUMMARIA.

Angustiis amicorum aut consilio dato Socrates occurrit aut suadens ut alter alterum adiuuaret: Aristarcho consilium dat, ut cognatae eius lanificio similique opera alantur (II, 7). Euthero mercede operam locanti consilium dat, ut convenientius eligat vitae genus (II, 8). Critonem Archedemi amicitia a sycophantis tutum reddit (II, 9). Hermogenem ut adiuuet, Diodoro persuadet (II, 10).

Quae et quanta imperatorem scire necessarium sit, docet Socrates, Dionysodori disciplinam imperatoriam irridens (III, 1). Ostenditur summum imperatoris officium esse eos quibus praesit reddere beatos (III, 2). Cuidam praefecto equitum creato demonstrat Socrates in officio eius esse ut et equos et equites meliores faciat, eaque de causa etiam oratione ei opus esse (III, 3). Exponit Nicomachidi, bonum choragum et oeconomum posse etiam imperatorem esse bonum (III, 4). De revocandis ad pristinam fortitudinem et felicitatem Atheniensibus et de inscientia plerorumque ducum Atheniensium disputat cum Pericle minore (III, 5). Glauconem imperitum adolescentem a capessenda republica avertit (III, 6). Charmidem verecundantem cohortatur ad capessendam rempublicam (III, 7).

Captiosis Aristippi quaestionibus respondens Socrates exponit bonum et pulcrum quidque non per se esse, sed ad id, ad quod bene se habeat; et docet pulcra talia esse aedificia qualia utilia sint (III, 8). Fructuosae Socratis sententiae de fortitudine, de sapientia et modestia, de iustitia, de furore, de invidia, de otio, de optimo negotio (III, 9). Cum artificibus de ipsorum arte disserit, Parrhasio pictori suadens animos non pingere nisi pulcros et vitiis liberos, Clitonem statuarium adhortans, ut etiam animi affectus exprimat, Pistiae loricarum artificii id, quod ille in loricis faciendis spectat, ratione approbans (III, 10). Cum Theodota meretrice de arte amatorum alliciendorum confabulatur Socrates (III, 11). De bona valetudine et robore corporis per exercitia gymnastica quaerendis cum Epigene colloquitur (III, 12). Varia Socratis commemorantur apophthegmata (III, 13). Sermones Socratis convivales frugalitatem commendant (III, 14).

Exponuntur variae artes, quibus Socrates diversa iuvenum

SUMMARIA.

ingenia, ut disciplinae se mandarent, excitaverit (IV, 1). Exemplo Euthydemī demonstratur, quomodo Socrates adolescentem sapientiae suae opinione inflatum tam diu versaverit, quoad confiteretur omnium se illarum rerum, quae antea callere se existimaverat, esse plane ignarum (IV, 2). [Socrates non prius ad rempublicam aut quamlibet artem capessendam iuvenes incitandos esse statuebat quam eorum animus esset praeceptis ad virtutem conformatus. Igitur Euthydemum docet deos hominibus consulere et propterea colendos esse IV, 3. Cum Hippiā sophista disputans contendit iusta esse, quae legibus conveniant, et legum humanarum iurisque civilis auctoritatem demonstrans et alias leges sive ius naturale ad deos ipsos referens IV, 4. Euthydemum ad temperantiam cohortatur IV, 5.] Genus et ratio docendi disserendique, quali usus est Socrates, exemplis explicatur: eis quae docuit et disseruit de notione pietatis et iustitiae, sapientiae, boni et pulcri, fortitudinis, denique regni et dominatus, aristocratiae et plutocratiae (IV, 6, 1—12). Generatim quo disseruerit modo exponitur (IV, 6, 13—15). Ostenditur Socratem etiam ad studium geometriae, astronomiae, arithmeticae, denique etiam rerum corpori salubrium aut non salubrium incitasse, sed item, quatenus quidque tractari voluerit (IV, 7).

III. Conclusio (IV, 8).

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ.

[Α.]

Πολλάκις ἐθαύμασα τίσι ποτὲ λόγοις Ἀθηναίους¹ ἔπεισαν οἱ γραψάμενοι Σωκράτη ὥς ἄξιος εἶη θανάτου τῇ πόλει. ἡ μὲν γὰρ γραφή κατ' αὐτοῦ τοιάδε τις ἦν· ἀδικεῖ Σωκράτης οὓς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζων, ἕτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσφέρων· ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς νέους διαφθείρων.

Πρῶτον μὲν οὖν ὥς οὐκ ἐνόμιζεν οὓς ἡ πόλις νο-² μίζει θεοὺς ποῖω ποτ' ἐχρήσαντο τεκμηρίω; θύων τε γὰρ φανερὸς ἦν πολλάκις μὲν οἵκοι, πολλάκις δὲ ἐπὶ τῶν κοινῶν τῆς πόλεως βωμῶν, καὶ μαντικῇ χρώμενος οὐκ ἀφανὴς ἦν. διετεθρύλητο γὰρ ὥς φαίη Σωκράτης τὸ δαιμόνιον ἑαυτῷ σημαίνειν· ὅθεν δὴ καὶ μάλιστα μοι δοκοῦσιν αὐτὸν αἰτιάσασθαι καινὰ δαιμόνια εἰσφέρειν. ὁ δ' οὐδὲν καινότερον εἰσέφερε τῶν ἄλλων, ὅσοι μαν-³ τικὴν νομίζοντες οἶωνοις τε χρώνται καὶ φήμαις καὶ συμβόλοις καὶ θυσίαις. οὗτοι τε γὰρ ὑπολαμβάνουσιν οὐ τοὺς ὄρνιθας οὐδὲ τοὺς ἀπαντῶντας εἰδέναι τὰ συμφέροντα τοῖς μαντενομένοις, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς διὰ τούτων αὐτὰ σημαίνειν, ἡκέτινος δὲ οὐτως ἐνόμιζεν. ἀλλ' οἱ μὲν πλεῖστοί φασιν ὑπὸ τε τῶν ὄρνιθων καὶ⁴ τῶν ἀπαντῶντων ἀποτρέπεσθαι τε καὶ προτρέπεσθαι·

Σωκράτης δ' ὥσπερ ἐγίγνωσκεν, οὕτως ἔλεγε· τὸ δαι-
 μόνιον γὰρ ἔφη σημαίνειν. καὶ πολλοῖς τῶν συνόντων
 προηγόρευε τὰ μὲν ποιεῖν, τὰ δὲ μὴ ποιεῖν, ὥς τοῦ
 δαιμονίου προσημαίνοντος· καὶ τοῖς μὲν πειθομένοις
 αὐτῷ συνέφερε, τοῖς δὲ μὴ πειθομένοις μετέμελε.
 5 καίτοι τίς οὐκ ἂν ὁμολογήσειεν αὐτὸν βούλεσθαι μὴτ'
 ἡλίθιον μὴτ' ἀλαζόνα φαίνεσθαι τοῖς συνοῦσιν; ἐδόκει
 δ' ἂν ἀμφοτέρα ταῦτα, εἰ προαγορεύων ὥς ὑπὸ θεοῦ
 φαινόμενα [καὶ] ψευδόμενος ἐφαίνετο· δῆλον οὖν ὅτι
 οὐκ ἂν προέλεγεν, εἰ μὴ ἐπίστευεν ἀληθεύσειν· ταῦτα
 δὲ τίς ἂν ἄλλῳ πιστεύσειεν ἢ θεῷ; πιστεύων δὲ θεοῖς
 6 πῶς οὐκ εἶναι θεοὺς ἐνόμιζεν; ἀλλὰ μὴν ἐποίει καὶ
 τάδε πρὸς τοὺς ἐπιτηδεύοντες. τὰ μὲν γὰρ ἀναγκαῖα
 συνεβούλευε καὶ πράττειν, ὥς νομίζοιεν ἄριστ' ἂν
 πράχθῃναι· περὶ δὲ τῶν ἀδήλων ὅπως ἀποβήσοιτο μαν-
 7 τευσομένους ἔπεμπε, εἰ ποιητέα. καὶ τοὺς μέλλοντας
 οἴκους τε καὶ πόλεις καλῶς οἰκῆσειν μαντικῆς ἔφη
 προσδεῖσθαι· τεκτονικὸν μὲν γὰρ ἢ χαλκευτικὸν ἢ
 γεωργικὸν [ἢ ἀνθρώπων ἀρχικὸν] ἢ τῶν τοιούτων
 ἔργων ἑξεταστικὸν ἢ λογιστικὸν ἢ οἰκονομικὸν ἢ στρα-
 8 τηρικὸν γενέσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα μαθήματα καὶ
 ἀνθρώπου γνώμη αἰρετὰ ἐνόμιζεν εἶναι· τὰ δὲ μέγιστα
 τῶν ἐν τούτοις ἔφη τοὺς θεοὺς ἑαυτοῖς καταλείπεσθαι,
 ὧν οὐδὲν δῆλον εἶναι τοῖς ἀνθρώποις. οὔτε γὰρ τῷ
 καλῶς ἀγρὸν φυτευσαμένῳ δῆλον ὅστις καρπώσεται,
 οὔτε τῷ καλῶς οἰκίαν οἰκοδομησαμένῳ δῆλον ὅστις
 ἐνοικήσει, οὔτε τῷ στρατηγικῷ δῆλον εἰ συμφέρει
 στρατηγεῖν, οὔτε τῷ πολιτικῷ δῆλον εἰ συμφέρει τῆς
 πόλεως προστατεῖν, οὔτε τῷ καλὴν γῆμαντι, ἔν' εὐ-
 φραίνηται, δῆλον εἰ διὰ ταύτην ἀνιάσεται, οὔτε τῷ
 δυνατοῦς ἐν τῇ πόλει κηδεστὰς λαβόντι δῆλον εἰ διὰ

τούτους στεργήσεται τῆς πόλεως. τοὺς δὲ μηδὲν τῶν⁹ τοιούτων οἰομένους εἶναι δαιμόνιον, ἀλλὰ πάντα τῆς ἀνθρωπίνης γνώμης, δαιμονῶν ἔφη· δαιμονῶν δὲ καὶ τοὺς μαντευομένους ἃ τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκαν οἱ θεοὶ μαθοῦσι διακρίνειν, οἷον εἴ τις ἐπερωτῶν πότερον ἐπιστάμενον ἡνιοχεῖν ἐπὶ ζευγος λαβεῖν κρεῖττον ἢ μὴ ἐπιστάμενον, ἢ πότερον ἐπιστάμενον κυβερνᾶν ἐπὶ τὴν ναῦν κρεῖττον λαβεῖν ἢ μὴ ἐπιστάμενον, ἢ ἃ ἐξεστὶν ἀριθμήσαντας ἢ μετρήσαντας ἢ στήσαντας εἰδέναι, τοὺς τὰ τοιαῦτα παρὰ τῶν θεῶν πυνθανομένους ἀθέμιτα ποιεῖν ἡγεῖτο. ἔφη δὲ δεῖν, ἃ μὲν μαθόντας ποιεῖν ἔδωκαν οἱ θεοί, μανθάνειν, ἃ δὲ μὴ δῆλα τοῖς ἀνθρώποις ἐστί, πειρᾶσθαι διὰ μαντικῆς παρὰ τῶν θεῶν πυνθάνεσθαι· τοὺς θεοὺς γὰρ οἷς ἂν ᾧσιν ἴλεω σημαίνειν.

Ἄλλὰ μὴν ἐκείνός γε ἀεὶ μὲν ἦν ἐν τῷ φανερωῷ·¹⁰ πρῶ τε γὰρ εἰς τοὺς περιπάτους καὶ τὰ γυμνάσια ἦει καὶ πληθούσης ἀγορᾶς ἐκεῖ φανερός ἦν, καὶ τὸ λοιπὸν ἀεὶ τῆς ἡμέρας ἦν ὅπου πλείστοις μέλλοι συνέσεσθαι· καὶ ἔλεγε μὲν ὥς τὸ πολὺ, τοῖς δὲ βουλομένοις ἐξῆν ἀκούειν. οὐδεὶς δὲ πώποτε Σωκράτους οὐδὲν ἀσεβὲς¹¹ οὐδὲ ἀνόσιον οὔτε πράττοντος εἶδεν οὔτε λέγοντος ἤκουσεν. οὐδὲ γὰρ περὶ τῆς τῶν πάντων φύσεως ἤπερ τῶν ἄλλων οἱ πλείστοι διελέγετο σκοπῶν ὅπως ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κόσμος ἔχει καὶ τίσιν ἀνάγκαις ἕκαστα γίγνεται τῶν οὐρανίων, ἀλλὰ καὶ τοὺς φροντίζοντας τὰ τοιαῦτα μωραίνοντας ἀπεδείκνυε. καὶ¹² πρῶτον μὲν αὐτῶν ἐσκόπει πότερά ποτε νομίσαντες ἱκανῶς ἤδη τὰνθρώπινα εἰδέναι ἔρχονται ἐπὶ τὸ περὶ τῶν τοιούτων φροντίζειν, ἢ τὰ μὲν ἀνθρώπινα παρέντες, τὰ δαιμόνια δὲ σκοποῦντες ἡγοῦνται τὰ προσήκοντα πράττειν. ἐθαύμαζε δ' εἰ μὴ φανερόν αὐτοῖς¹³

ἔστιν ὅτι ταῦτα οὐ δυνατόν ἐστιν ἀνθρώποις εὐρεῖν·
 ἐπεὶ καὶ τοὺς μέγιστον φρονοῦντας ἐπὶ τῷ περὶ τού-
 των λέγειν οὐ ταῦτὰ δοξάζειν ἀλλήλοις, ἀλλὰ τοῖς μαι-
 14 νομένοις ὁμοίως διακεῖσθαι πρὸς ἀλλήλους. τῶν τε γὰρ
 μαινομένων τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ δεινὰ δεδιέναι, τοὺς δὲ
 καὶ τὰ μὴ φοβερά φοβεῖσθαι, καὶ τοῖς μὲν οὐδ' ἐν
 ὄχλῳ δοκεῖν αἰσχροὺς εἶναι λέγειν ἢ ποιεῖν ὅτιοῦν,
 τοῖς δὲ οὐδ' ἐξιτητέον εἰς ἀνθρώπους εἶναι δοκεῖν,
 καὶ τοὺς μὲν οὐδ' ἱερὸν οὔτε βωμὸν οὔτ' ἄλλο τῶν
 θείων οὐδὲν τιμᾶν, τοὺς δὲ καὶ λίθους καὶ ξύλα τὰ
 τυχόντα καὶ θηρία σέβεσθαι· τῶν τε περὶ τῆς τῶν
 πάντων φύσεως μεριμνώντων τοῖς μὲν δοκεῖν ἐν μόνον
 τὸ ὂν εἶναι, τοῖς δ' ἄπειρα τὸ πλήθος, καὶ τοῖς μὲν
 ἀεὶ πάντα κινεῖσθαι, τοῖς δ' οὐδὲν ἄν ποτε κινήθῃναι,
 καὶ τοῖς μὲν πάντα γίνεσθαι τε καὶ ἀπόλλυσθαι, τοῖς
 δὲ οὐτ' ἄν γενέσθαι ποτὲ οὐδὲν οὔτε ἀπολέσθαι.
 15 ἔσκόπει δὲ περὶ αὐτῶν καὶ τάδε, ἄρ' ὥσπερ οἱ τάν-
 θρώπεια μανθάνοντες ἡγοῦνται τοῦθ' ὅτι ἂν μάθωσιν
 ἑαυτοῖς τε καὶ τῶν ἄλλων ὅτῃ ἂν βούλωνται ποιήσιν,
 οὔτω καὶ οἱ τὰ θεία ζητοῦντες νομίζουσιν, ἐπειδὴν
 γινῶσιν αἷς ἀνάγκαις ἕκαστα γίνεσθαι, ποιήσιν, ὅταν
 βούλωνται, καὶ ἀνέμους καὶ ὕδατα καὶ ὥρας καὶ ὅτου
 ἂν ἄλλου δέωνται τῶν τοιούτων, ἢ τοιοῦτον μὲν οὐδὲν
 οὐδ' ἐλπίζουσιν, ἀρκεῖ δ' αὐτοῖς γινῶναι μόνον ἢ τῶν
 16 τοιούτων ἕκαστα γίνεσθαι. περὶ μὲν οὖν τῶν ταῦτα
 πραγματευομένων τοιαῦτα ἔλεγεν· αὐτὸς δὲ περὶ τῶν
 ἀνθρωπείων ἀεὶ διελέγετο σκοπῶν τί εὖσεβές, τί ἄσε-
 βές, τί καλόν, τί αἰσχρόν, τί δίκαιον, τί ἄδικον, τί
 σωφροσύνη, τί μανία, τί ἀνδρεία, τί δειλία, τί πόλις,
 τί πολιτικός, τί ἀρχὴ ἀνθρώπων, τί ἀρχικὸς ἀνθρώ-
 πων, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἃ τοὺς μὲν εἰδότας ἡγεῖτο

καλοὺς ἀγαθοὺς εἶναι, τοὺς δ' ἄγνοοῦντας ἀνδραπο-
δώδεις ἂν δικαίως κεκληθῇσθαι.

Ὅσα μὲν οὖν μὴ φανεροὺς ἦν ὅπως ἐγίνωσκεν,¹⁷
οὐδὲν θαυμαστὸν ὑπὲρ τούτων περὶ αὐτοῦ παραγνῶ-
ναι τοὺς δικαστάς· ὅσα δὲ πάντες ἤδεσαν, οὐ θαυμα-
στὸν εἰ μὴ τούτων ἐνεθυμήθησαν; βουλευσας γάρ
ποτε καὶ τὸν βουλευτικὸν ὄρκον ὁμόσας, ἐν ᾧ ἦν κατὰ
τοὺς νόμους βουλεύσειν, ἐπιστάτης ἐν τῷ δήμῳ γενό-
μενος, ἐπιθυμήσαντος τοῦ δήμου παρὰ τοὺς νόμους [ἐν-
νέα στρατηγούς] μιᾷ ψήφῳ τοὺς ἀμφὶ Θράσυλλον καὶ¹⁸
Ἐρασινίδην ἀποκτεῖναι πάντας, οὐκ ἠθέλησεν ἐπιψη-
φίσαι, ὀργιζομένου μὲν αὐτῷ τοῦ δήμου, πολλῶν δὲ καὶ
δυνατῶν ἀπειλούντων· ἀλλὰ περὶ πλείονος ἐποιήσατο
εὐορκεῖν ἢ χαρίσασθαι τῷ δήμῳ παρὰ τὸ δίκαιον καὶ
φυλάξασθαι τοὺς ἀπειλοῦντας. καὶ γὰρ ἐπιμελεῖσθαι¹⁹
θεοὺς ἐνόμιζεν ἀνθρώπων οὐχ ὃν τρόπον οἱ πολλοὶ νο-
μίζουσιν· οὗτοι μὲν γὰρ οἴονται τοὺς θεοὺς τὰ μὲν
εἰδέναι, τὰ δ' οὐκ εἰδέναι· Σωκράτης δὲ πάντα μὲν
ἡγεῖτο θεοὺς εἰδέναι, τὰ τε λεγόμενα καὶ πραττόμενα
καὶ τὰ σιγῇ βουλευόμενα, πανταχοῦ δὲ παρεῖναι καὶ ση-
μαίνειν τοῖς ἀνθρώποις περὶ τῶν ἀνθρωπείων πάντων.

Θαυμάζω οὖν ὅπως ποτὲ ἐπέσθησαν Ἀθηναῖοι²⁰
Σωκράτη περὶ θεοὺς μὴ σωφρονεῖν, τὸν ἀσεβὲς μὲν
οὐδὲν ποτε [περὶ τοὺς θεοὺς] οὔτ' εἰπόντα οὔτε πρά-
ξαντα, τοιαῦτα δὲ καὶ λέγοντα καὶ πράττοντα [περὶ
θεῶν] οἷά τις ἂν καὶ λέγων καὶ πράττων εἴη τε καὶ
νομίζοιτο εὐσεβέστατος.

Θαυμαστὸν δὲ φαίνεται μοι καὶ τὸ πεισθῆναί τι-^{II.}
νας ὥς Σωκράτης τοὺς νέους διέφθειρεν, ὃς πρὸς τοῖς
εἰρημένοις πρῶτον μὲν ἀφροδισίων καὶ γαστρὸς πάν-
των ἀνθρώπων ἐγκρατέστατος ἦν, εἴτα πρὸς χειμῶνα

καὶ θέρος καὶ πάντας πόνοὺς καρτερικώτατος, ἔτι δὲ
 πρὸς τὸ μετρίων δεῖσθαι πεπαιδευμένος οὕτως ὥστε
 πάνν μικρὰ κεκτημένος πάνν ῥαδίως ἔχειν ἀρκοῦντα.
 2 πῶς οὖν αὐτὸς ὢν τοιοῦτος ἄλλους ἂν ἢ ἀσεβεῖς ἢ
 παρὰ νόμους ἢ λίχνους ἢ ἀφροδισίων ἀκρατεῖς ἢ πρὸς
 τὸ πονεῖν μαλακοὺς ἐποίησεν; ἀλλ' ἔπαυσε μὲν τούτων
 πολλοὺς, ἀρετῆς ποιήσας ἐπιθυμεῖν καὶ ἐλπίδας πα-
 ρασχών, ἂν ἑαυτῶν ἐπιμελῶνται, καλοὺς κἀγαθοὺς
 3 ἔσεσθαι· καίτοι γε οὐδεπώποτε ὑπέσχετο διδάσκαλος
 εἶναι τούτου, ἀλλὰ τῷ φανερὸς εἶναι τοιοῦτος ὢν ἐλ-
 πίζειν ἐποίει τοὺς συνδιατρίβοντας ἑαυτῷ μιμουμέ-
 4 νους ἐκείνους τοιούτους γενήσεσθαι. ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ
 σώματος αὐτός τε οὐκ ἡμέλει τοὺς τ' ἀμελοῦντας οὐκ
 ἐπῆναι· τὸ μὲν οὖν ὑπερεσθίοντα ὑπερπονεῖν ἀπεδοκί-
 μαζε, τὸ δέ, ὅσα ἡδέως ἢ ψυχῇ δέχεται, ταῦτα ἱκανῶς
 ἐκπονεῖν ἐδοκίμαζε· ταύτην γὰρ τὴν ἔξιν ὑγιεινὴν τε
 ἱκανῶς εἶναι καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν οὐκ ἐμποδί-
 5 ζειν ἔφη. [ἀλλ' οὐ μὴν θρουπτικός γε οὐδὲ ἀλαζονικός ἦν
 οὔτ' ἀμπεχόνῃ οὔθ' ὑποδέσει οὔτε τῇ ἄλλῃ διαίτῃ.] οὐ
 μὴν οὐδ' ἐρασιχορημάτους γε τοὺς συνόντας ἐποίει. τῶν
 μὲν γὰρ ἄλλων ἐπιθυμιῶν ἔπαυε, τοὺς δὲ ἑαυτοῦ ἐπιθυ-
 6 μούοντας οὐκ ἐπράττετο χρήματα. τούτου δ' ἀπεχόμενος
 ἐνόμιζεν ἐλευθερίας ἐπιμελεῖσθαι· τοὺς δὲ λαμβάνον-
 τας τῆς ὀμιλίας μισθὸν ἀνδραποδιστὰς ἑαυτῶν ἀπεκά-
 λει διὰ τὸ ἀναγκαῖον αὐτοῖς εἶναι διαλέγεσθαι παρ'
 7 ὧν [ἂν] λάβοιεν τὸν μισθόν. ἐθαύμαζε δ' εἴ τις ἀρετὴν
 ἐπαγγελλόμενος ἀργύριον πρᾶττετο καὶ μὴ νομίζοι τὸ
 μέγιστον κέρδος ἔξειν φίλον ἀγαθὸν κτησάμενος, ἀλλὰ
 φοβοῖτο μὴ ὁ γενόμενος καλὸς κἀγαθὸς τῷ τὰ μέγιστα
 8 εὐεργετήσαντι μὴ τὴν μεγίστην χάριν ἔξοι. Σωκράτης
 δὲ ἐπηγγείλατο μὲν οὐδενὶ πώποτε τοιοῦτον οὐδέν,

ἐπίστευε δὲ τῶν συνόντων ἑαυτῷ τοὺς ἀποδεξαμένους ἅπερ αὐτὸς ἐδοκίμαζεν εἰς τὸν πάντα βίον ἑαυτῷ τε καὶ ἀλλήλοις φίλους ἀγαθοὺς ἔσεσθαι. πῶς ἂν οὖν ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ διαφθείροι τοὺς νέους; εἰ μὴ ἄρα ἡ τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλεια διαφθορά ἐστίν.

Ἄλλὰ νῆ Δία, ὁ κατήγορος ἔφη, ὑπερορᾶν ἐποίει⁹ τῶν καθεστώτων νόμων τοὺς συνόντας, λέγων ὡς μῶρον εἶη τοὺς μὲν τῆς πόλεως ἄρχοντας ἀπὸ κυάμου καθιστάναι, κυβερνήτῃ δὲ μηδένα ἐθέλειν χρῆσθαι κυαμευτῷ μηδὲ τέκτονι μηδ' αὐλητῇ μηδ' ἐπ' ἄλλα τοιαῦτα, ἃ πολλῶ ἐλάττονας βλάβας ἀμαρτανόμενα ποιεῖ τῶν περὶ τὴν πόλιν ἀμαρτανομένων· τοὺς δὲ τοιούτους λόγους ἐπαίρειν ἔφη τοὺς νέους καταφρονεῖν τῆς καθεστώσης πολιτείας καὶ ποιεῖν βιαίους. ἐγὼ δ' οἶμαι¹⁰ τοὺς φρόνησιν ἀσκοῦντας καὶ νομίζοντας ἱκανοὺς ἔσεσθαι τὰ συμφέροντα διδάσκειν τοὺς πολίτας ἥμιστα γίνεσθαι βιαίους, εἰδότας ὅτι τῇ μὲν βίᾳ πρόσσεισιν ἔχθραι καὶ κίνδυνοι, διὰ δὲ τοῦ πείθειν ἀκινδύνως τε καὶ μετὰ φιλίας ταῦτα γίνεται. οἱ μὲν γὰρ βιασθέντες ὡς ἀφαιρεθέντες μισοῦσιν, οἱ δὲ πεισθέντες ὡς κεχαρισμένοι φιλοῦσιν. οὕκουν τῶν φρόνησιν ἀσκοῦντων τὸ βιάζεσθαι, ἀλλὰ τῶν ἰσχὺν ἄνευ γνώμης ἐχόντων [τὰ τοιαῦτα πράττειν] ἐστίν. ἀλλὰ μὴν καὶ συμ-¹¹μάχων ὁ μὲν βιάζεσθαι τολμῶν δέοιτ' ἂν οὐκ ὀλίγων, ὁ δὲ πείθειν δυνάμενος οὐδενός· καὶ γὰρ μόνος ἡγοῖτ' ἂν δύνασθαι πείθειν. καὶ φονεύειν δὲ τοῖς τοιούτοις ἥμιστα συμβαίνει· τίς γὰρ ἀποκτεῖναι τινα βούλοιτ' ἂν μᾶλλον ἢ ζῶντι πειθομένῳ χρῆσθαι;

Ἄλλ', ἔφη γε ὁ κατήγορος, Σωκράτει ὁμιλητὰ γε-¹²νομένῳ Κριτίας τε καὶ Ἀλκιβιάδης πλεῖστα κακὰ τὴν πόλιν ἐποίησάτην. Κριτίας μὲν γὰρ τῶν ἐν τῇ ὀλιγαρ-

- χία πάντων πλεονεκτίστατός τε καὶ βιαίотатος [καὶ φο-
 νικώтатος] ἐγένετο, Ἀλκιβιάδης δὲ αὖ τῶν ἐν τῇ δημο-
 κρατία πάντων ἀκρατέστατός τε καὶ ὑβριστόтатος [καὶ
 13 βιαίотатος]. ἐγὼ δ', εἰ μὲν τι κακὸν ἐκείνῳ τὴν πόλιν
 ἐποιησάτην, οὐκ ἀπολογήσομαι· τὴν δὲ πρὸς Σωκράτῃ
 14 συνουσίαν αὐτοῖν ὥς ἐγένετο διηγῆσομαι. ἐγενέσθην
 μὲν γὰρ δὴ τῷ ἄνδρῳ τούτῳ φύσει φιλοτιμοτάτῳ πάν-
 των Ἀθηναίων, βουλομένῳ τε πάντα δι' ἑαυτῶν πράτ-
 τεσθαι καὶ πάντων ὀνομαστοτάτῳ γενέσθαι. ἤδεσαν
 δὲ Σωκράτῃ ἀπ' ἐλαχίστων μὲν χρημάτων αὐταρκέ-
 στατα ζῶντα, τῶν ἡδονῶν δὲ πασῶν ἐγκρατέστατον
 ὄντα, τοῖς δὲ διαλεγομένοις αὐτῷ πᾶσι χρώμενον ἐν
 15 τοῖς λόγοις ὅπως βούλοιο. ταῦτα δὲ ὁρῶντε καὶ ὄντε
 οἷα προεῖρησθον, πότερόν τις αὐτῷ φῆ τοῦ βίου τοῦ
 Σωκράτους ἐπιθυμήσαντε καὶ τῆς σωφροσύνης, ἣν
 ἐκεῖνος εἶχεν, ὀρέξασθαι τῆς ὀμιλίας αὐτοῦ, ἢ νομί-
 σαντε, εἰ ὀμιλησαίτην ἐκείνῳ, γενέσθαι ἂν ἱκανωτάτῳ
 16 λέγειν τε καὶ πράττειν; ἐγὼ μὲν γὰρ ἡγοῦμαι, θεοῦ
 διδόντος αὐτοῖν ἢ ζῆν ὅλον τὸν βίον ὥσπερ ζῶντα
 Σωκράτῃ ἐώρων ἢ τεθνάναι, ἐλέσθαι ἂν μᾶλλον αὐτῷ
 τεθνάναι. δῆλῳ δ' ἐγενέσθην ἐξ ὧν ἐπραξάτην· ὥς
 γὰρ τάχιστα κρείττονε τῶν συγγιγνομένων ἡγησάσθην
 εἶναι, εὐθὺς ἀποπηδήσαντε Σωκράτους ἐπραττέτην τὰ
 πολιτικά, ὧνπερ ἕνεκα Σωκράτους ὠρεχθήτην.
 17 Ἴσως οὖν εἴποι τις ἂν πρὸς ταῦτα ὅτι ἐχρῆν τὸν
 Σωκράτῃ μὴ πρότερον τὰ πολιτικά διδάσκειν τοὺς
 συνόντας ἢ σωφρονεῖν. ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο μὲν οὐκ
 ἀντιλέγω· πάντας δὲ τοὺς διδάσκοντας ὁρῶ αὐτοὺς
 δεικνύντας τε τοῖς μαθητῶν ἥπερ αὐτοὶ ποιοῦσιν
 18 ἃ διδάσκουσι καὶ τῷ λόγῳ προσβιβάζοντας. οἶδα δὲ
 καὶ Σωκράτῃ δεικνύντα τοῖς συνοῦσιν ἑαυτὸν καλὸν

καγαθὸν ὄντα καὶ διαλεγόμενον κάλλιστα περὶ ἀρετῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων. οἶδα δὲ καὶ κείνῳ σωφρονοῦντε, ἔστε Σωκράτει συνήστην, οὐ φοβουμένῳ μὴ ζημιοῦντο ἢ παίοντο ὑπὸ Σωκράτους, ἀλλ' οἰομένῳ τότε κράτιστον εἶναι τοῦτο πράττειν.

Ἦσως οὖν εἵποιεν ἂν πολλοὶ τῶν φασκόντων φι- 19
λοσοφεῖν ὅτι οὐκ ἂν ποτε ὁ δίκαιος ἄδικος γένοιτο, οὐδὲ ὁ σώφρων ὑβριστής, οὐδὲ ἄλλο οὐδὲν ὧν μάθησίς ἐστιν ὁ μαθὼν ἀνεπιστήμων ἂν ποτε γένοιτο. ἐγὼ δὲ περὶ τούτων οὐχ οὕτω γινώσκω· ὁρῶ γὰρ ὥσπερ τὰ τοῦ σώματος ἔργα τοὺς μὴ τὰ σώματα ἀσκοῦντας οὐ δυναμένους ποιεῖν, οὕτω καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα τοὺς μὴ τὴν ψυχὴν ἀσκοῦντας οὐ δυναμένους· οὕτε γὰρ ἂν δεῖ πράττειν οὕτε ὧν δεῖ ἀπέχεσθαι δύνανται. διὸ καὶ τοὺς νίεῖς οἱ πατέρες, καὶ ὧσι σώφρονες, ὅμως 20
ἀπὸ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων εἰργουσιν, ὥς τὴν μὲν τῶν χρηστῶν ὁμιλίαν ἄσκησιν οὖσαν τῆς ἀρετῆς, τὴν δὲ τῶν πονηρῶν κατάλυσιν. μαρτυρεῖ δὲ καὶ τῶν ποιητῶν ὃ τε λέγων·

Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἀπ' ἐσθλὰ διδάξεται· ἦν δὲ κακοῖσι
συμμίσγῃς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον,
καὶ ὁ λέγων·

Αὐτὰρ ἀνὴρ ἀγαθὸς τοτὲ μὲν κακός, ἄλλοτε δ' ἐσθλός.
καὶ γὰρ δὲ μαρτυρῶ τούτοις· ὁρῶ γὰρ ὥσπερ τῶν ἐν μέ- 21
τρῳ πεποιημένων ἐπὶ τοὺς μὴ μελετῶντας ἐπιαν-
θανομένους, οὕτω καὶ τῶν διδασκαλικῶν λόγων τοῖς
ἀμελοῦσι λήθην ἐγγιγνομένην. ὅταν δὲ τῶν νοουθε-
τικῶν λόγων ἐπιλάθῃται τις, ἐπιλέλῃσται καὶ ὧν ἡ
ψυχὴ πάσχουσα τῆς σωφροσύνης ἐπεθύμει· τούτων δ'
ἐπιλαθόμενον οὐδὲν θανμαστὸν καὶ τῆς σωφροσύνης

- 22 ἐπιλαθέσθαι. ὁρῶ δὲ καὶ τοὺς εἰς φιλοποσίαν προαχθέντας καὶ τοὺς εἰς ἔρωτας ἐγκυλισθέντας ἤττον δυναμένους τῶν τε δεόντων ἐπιμελεῖσθαι καὶ τῶν μὴ δεόντων ἀπέχεσθαι. πολλοὶ γὰρ καὶ χρημάτων δυνάμενοι φείδεσθαι, πρὶν ἐρᾶν, ἐρασθέντες οὐκέτι δύνανται· καὶ τὰ χρήματα καταναλώσαντες, ὧν πρόσθεν ἀπείχοντο κερδῶν, αἰσχρὰ νομίζοντες εἶναι, τούτων
- 23 οὐκ ἀπέχονται. πῶς οὖν οὐκ ἐνδέχεται σωφρονήσαντα πρόσθεν αὐτοῖς μὴ σωφρονεῖν καὶ δίκαια δυνηθέντα πράττειν αὐτοῖς ἀδυνατεῖν; πάντα μὲν οὖν ἔμοιγε δοκεῖ τὰ καλὰ καὶ τάγαθὰ ἀσκητὰ εἶναι, οὐχ ἥκιστα δὲ σωφροσύνη. ἐν τῷ γὰρ αὐτῷ σώματι συμπεφυτευμέναι τῇ ψυχῇ αἱ ἡδοναὶ πείθουσιν αὐτὴν μὴ σωφρονεῖν, ἀλλὰ τὴν ταχίστην ἑαυταῖς τε καὶ τῷ σώματι χαρίζεσθαι.
- 24 Καὶ Κριτίας δὴ καὶ Ἀλκιβιάδης, ἕως μὲν Σωκράτει συνήστην, ἐδυνάσθην ἐκείνῳ χρωμένῳ συμμάχῳ τῶν μὴ καλῶν ἐπιθυμιῶν κρατεῖν· ἐκείνου δ' ἀπαλλαγέντε, Κριτίας μὲν φυγὼν εἰς Θετταλίαν ἐκεῖ συνῆν ἀνθρώποις ἀνομία μᾶλλον ἢ δικαιοσύνη χρωμένοις, Ἀλκιβιάδης δ' αὖ διὰ μὲν κάλλος ὑπὸ πολλῶν καὶ σεμνῶν γυναικῶν θηρώμενος, διὰ δύναμιν δὲ τὴν ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς συμμάχοις ὑπὸ πολλῶν καὶ δυνατῶν [κολακεύειν] ἀνθρώπων διαθρυπτόμενος, ὑπὸ δὲ τοῦ δήμου τιμώμενος καὶ ῥαδίως πρωτεύων, ὥσπερ οἱ τῶν γυμνικῶν ἀγώνων ἀθληταὶ ῥαδίως πρωτεύοντες ἀμελοῦσι τῆς ἀσκήσεως, οὕτω καὶ ἐκεῖνος ἡμέλησεν αὐτοῦ.
- 25 τοιούτων δὲ συμβάντων αὐτοῖν, καὶ ὠγκωμένῳ μὲν ἐπὶ γένει, ἐπηρμένῳ δ' ἐπὶ πλούτῳ, πεφυστημένῳ δ' ἐπὶ δυνάμει, διατεθρυμμένῳ δὲ ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις [διεφθαρμένῳ] καὶ πολὺν χρόνον ἀπὸ Σωκράτους γεγονότε, τί θανμαστὸν εἰ ὑπερηφάνῳ